

Jó az Ur mindenekhez?

(Egyh. beszéd.)

Zsolt. 145, 9. „Jó az Úr mindenekhez és az ő irgalmassága minden teremtett állatain.“

A természet működésében, valamint az emberi élet világában a kegyesség és kegyetlenség, a szeretet és gyűlölség különös ellentéteivel igen gyakran találkozunk. Egy derült napon, fényes napsugarak és miriád csodás alaktól körülvelt hegyről szemléltem a természet elragadó szépségét, midőn a hegy magasabb csucsan két ragadozó madarat pillantottam meg, a mint élet-halálra viaskodtak egymással, bizonyára zsákmány felett. A látvány mély benyomást gyakorolt reám. Hogyne! Hiszen a szépség és önzés, a csodálatosan nagyszerű és kegyetlenség ellentéteit szemléltem. Ez ellentétek folytonos váltakozását mindenütt és mindenkben tapasztaljuk. Mely nap felkelte vagy lenyugta nem hoz szerencsétlenséget, betegséget vagy halált valamely *ártatlan* életre? Aztán legtöbbször a jó, éretnyes emberrel történik a legrosszabb! Figyelemmel kísérve ily dolgokat, hitünk ingadozó lesz, a szeretet és remény lámpája elveszti olaját s keblünkben a csüggedés és hitetlenség terjeszti ki sötét szárnyait.

De marad-e ekkor keblünkben valami amaz érzésből, mely megegyezve az új kor felfedezéseivel, a művelt ésszel, elfogadhatná és helyben hagyná ama héber nyilatkozatot, hogy *Isten mindenekhez jó*? Hát a régi kegyesség önzetlen nyilatkozatai, kitörései, vagy az oly jelenetek, mint Ádám és Éva éneke az »*Elveszett paradicsomban*«, vagy más vallásos nyilatkozatok, mint az érzés és tulhajtott képzelem ömlengései, csak a költők és próféták kizárólagos tulajdonai? A legrosszabb esetben is kevés természetbuvár és az emberi természetnek még kevesebb tanulmányozója hajlandó tagadni és kétségbevonni, hogy a teremtő hatalom ne nyilatkozzék a *jóság alakjában* igen sok irányban. *A héják és más ragadozó madarak birodalma kicsiny...*

Sem a természet, sem az emberi élet nyilvánulása nem teljesen kegyetlen. És mégis bármily távoli okra vihethő vissza az ártatlan szenvedés, igazságtalanság és fájdalom, ha azok a jónak kevés kárpótlását tartalmazzák, kénytelenek vagyunk megengedni azt, hogy legalább a dolgok felszínét tekintve, Isten némelyekhez nem jó. És mi nem tudunk kitérni e kérdés elől; lehet-e Isten szeretetnélküli *némelyekhez és jó az egészhez*? Vagy más szavakkal: *vannak-e az*

egész mindenségre kiterjedő ezen jóságon kívül álló teremtmények is? Ha a szavak helyes használatát figyelmen kívül hagyjuk, képtelenségekre jutunk. Ha e kifejezéseket: »*egyed*« és »*egész*« a legszorosabb értelemben használjuk, végre is kényszerítve vagyunk elfogadni, hogy Isten csak némelyekhez jó és nem mindenekhez, hogy a legfőbb hatalomnak kiválasztottai vannak, hogy Isten személyválogató.

Azonban a »*minden*« és »*jó*« kifejezéseknek két jelentése van, melyeket egyforma joggal tulajdoníthatunk ezen szavaknak. Használhatjuk a »*minden*« szót rész szerinti értelemben. Midőn valaki azt mondja, hogy egy társaságnak minden tagja jelen volt; hogy az ezrednek minden embere feltűnt a mezőn, a »*minden*« szó rész szerinti értelemben van alkalmazva és senkit sem zár ki. De ugyanazon szó használatát »*gyűjtő*« értelemben is. Így mondhatni: »minden fa szép; vagy a fa *egészen* szép.« Erre leszakítok arról a fáról egy ágat és úgy találom, hogy az el van száradva és felelem: »itt van a nevezett fának egy része, a mely nem szép.« E kijelentésemre a felelet valójában nem lehet más, hogy az ember a fát, mint *egészen* nézte, akkor az ágak együtt és nem külön-külön voltak. Így szemlélve a világot, az elkülönített részek eltűnnek a szem előtt s megerősítetik, hogy Isten mindenekhez jó, habár van sok fájdalom, igen sok szembetűnő igazságtalanság, szivtelenség és kegyetlenség a világon.

A »*jó*« kifejezés is birhat két jelentéssel. Jónak nevezheti azt, a mi reánk kellemes hatást gyakorol. Ez értelemben a szülő jó gyermeke előtt, midőn pénzt ad gyönyörködtetésére; — értelemben jóknak tartjuk barátainkat irányunkban, ha ők megdicsérnek, vagy nekünk hizelegnek. De megfordítva, a szülő nem jó gyermeke előtt, ha a javítás vesszőjét használja és barátainkat sem tartjuk jóknak irányunkban, ha ők, minket megismerve, hibáinkat szemünkre vetik. És most lehet, hogy a szülő több jót tett gyermekeinek a kedveskedések megtagadása, vagy a javítás vesszőjének alkalmazása által. Lehet, hogy barátaink valóban szivességet és hasznos szolgálatot tettek, midőn hibáinkat felfedezve, azokra figyelmeztetnek.

Némelyek előtt Isten nem jó mindenekhez, a fenn említett értelemben, t. i. ha nem mindenkinek és nem mindig okoz kellemes érzéseket. De ez állítás ellenkezője, vagyis hogy Isten mindenekhez jó, könnyen kimagyarázható, *ha az egyéni fájdalmak az általános értelmi izlést és erkölcsi elveket szolgálják és ha a szerencsétlenségek alája vannak vetve egy általános rend okának, egybehangzásnak, bölcseségnek és szeretetnek.*

A mi tudatunknak — minél teljesebb lesz — két oldala van. Egy felől van a tudomány, kimért, szabatos elveivel, a tényekből vezetve le a törvényt és szigorúan részletezve az egész természet működési folyamát; másfelől van a költészet, a dolgokat nem külön, hanem mint *egészen* szemlélve s úgy írva le az egyetemet, a mint azt a képzelem festi. A tudomány segítségével gondolatunkban elméletileg részekre szedjük a világot s annak egyes, elkülönített részeiben szemléljük a világnak, tehát az egésznek folyását, útjait, szen-

vedő és cselekvő változatait. *A tudományosság veszélye ebben áll, itt kezdődik.* A részletezés szokásainál fogva megtanuljuk igen nagy súlyt fektetni az utakra, a módokra és figyelmen kívül hagyni a végcél és végeredményt.

A tudományos szemlélés hü lehet, de még sem foglalja magában a teljes igazságot. Valamint a következtető tehetség csak egy része az emberi tehetségnek és nem foglalja magában az egész értelmi szervezetet, ugy a világnak egy külön, részletes magyarázata csak egyoldalú magyarázat. *A csoportosító összetétel a részletezésnek szükséges kiegészítője.* A költői szemlélés, mely elfogadja az elrejtett jóságot, kegyelmet, nem szabad, hogy megvetessék azok által, kik az igazság lelkiismeretes kutatásában fáradoznak, kik a hitért, reményért és szeretetért sóvárognak, élnek és meghalnak.

Ennek a felfogásnak ellent lehet mondani azzal, hogy nem fektethetünk egyenlő súlyt azokra a módokra, elvekre, a melyek egymást kizárják. Ha a tudomány ellentmond a költészetnek, hogyan merészljük előnyben részesíteni a világegyetem költői felfogását? Hogyan hihetjük, hogy Isten jó mindenekhez, miután a tudomány az igazságtalanságnak és kegyetlenségnek oly számos példáját tárja fel előttünk? ha a mi tiszteletünk, engedelmisségünk érzete ellentétben áll azokkal a példákkal, melyeket követnünk kellene? *De az ellentmondás, a világnak tudományos és költői felfogása között csak látszólagos és nem valódi.* A különbség a kellemes és kellemetlen érzések között ki van egyenlítve, ha az általános rend, egybehangzás és szépség jön segítségünkre. Nem a természet elkülönített egyes tünetei, nem a külön álló ösztönök az állatokban, nem a részletezett tehetségek és érzések az emberben az, a mit mi jónak nevezünk; de a természet működésének egyetemessége, a kegyetlenség épp ugy, mint a kegyesség; az állati ösztönöknek összesége, az anyamadar övéinek védelme éppen ugy, mint a héjja zsákmányoló ösztöne; minden tehetség és érzés az emberben, a ravaszság, melylyel rászedi valaki versenytársát, vagy megrabolja ártatlan felebarátját épp ugy, mint az a szeretet, melytől indítatva eladja valaki vagyonát, hogy másokat felsegítsen a nyomorból; minden érzelem, legyen kellemes vagy fájdalomteljes: *saját hatáskörében az egytetemes rendnek, szépségnek és jóságnak a tényezője,* együtt munkálva egy tökéletes világ előállítására, mely minden józan észre mély benyomást gyakorol, mint az igazságnak, bölcseségnek és jóságnak csodája. Tudományunk annál mélyebb, minél részletesebben vizsgáljuk a kicsinynek látszó dolgoknak magasabb irányu hasznát. *A mohónak és gyomnak is van szerepe; a természet eldobott rongyainak is becse.* Ha így gondolkozunk, akkor a kegyetlenség egyes példáit a dolgok egészében ugy tekintjük, mint az értelem végcélját, s akkor mondhatjuk: igen, a világnak költői felfogása nem kevésbé igaz, mint a tudományos! *az egyik nem teljes a másik nélkül,* s hogy a héber dalnoknak igaz és mély látása volt akkor, midőn így énekel: „jó az Úr mindnekhez és az ő kegyetlensége minden teremtetett állatain.”

Az ember a hangulat teremtménye. Ma, talán nyarunk közepén,

Istennek rejtelmes világáról, Miltonnal úgy beszélhetünk, mint egy „tökéletes alkotmányról, csodálatos szépségről“; holnap unalmas és félelmes novemberi napunk lehet, sűrű köd vesz körül; nyomasztó, vigasztalhatatlan mélabú szállja meg lelkünket s akkor csak az igazságtalanság példáit, az ártatlannal történt gonoszságot, a bűn diadalutját, az erény bukását látjuk.

Az erősebb férfikor uralkodik a különböző kedélyhangulaton. Egyenlítették ki a tudományos felfogás a költői által; csoportosítottassanak a természet tünetényei, az emberi élet ezernemű nyilvánulásai egy egészé, vitessék az ember a képzelem és érzelem szellemesített magaslatára; az ember lelki élete hasonlítson egy hajóhoz, mikor az a tenger egy kis öblében horgonyoz. *Szélcsendben a horgony nem feszül . . . az ész aprólékos kifogásai nem nyugtalanítanak.* Bár az észszerű hit nyughelyének lehet egy kiskörű változása, de mint a hajó kikötőhelyén viharban sincs veszélyben, úgy ez is megtartja folytonosságát, elegendő biztonságul mindennek az ég alatt, s midőn a szelek megszűnnek, a hit hajója békében nyugszik helyes életünk nyugodt, cse ides vizén. Egy nyugodt és helyes életnek titka a kedélyen való uralkodásban, a tudományos és költői felfogás egyesítésében, az egész ember egyöntetű mivélésében rejlik. „*Legfőbb vágyam*“ — mondja Kepler — „*feltalálni Istent saját bensőmben, a kit magamon kívül mindenütt megtalálok.*“ A személyes jellem jótékony hatást gyakorol az értelemre.

Az emberi élet kis világa egy isteni rend, jóság és szépség országa lehet. És így, magunkban birva Istent, az örök jóság látása növekedni fog; megszilárdul bennünk az a meggyőződés, mely boldogságunk s erényes életünk főfeltétele, hogy a világ lelke igazságos, hogy az egyetemes hatalom, melyet a héber dalnok Istennek nevez, jó mindenekhez s gyöngéd kegyelmének köpenyével betakarja az egész működő világegyetemet. — Amen.

(Angolból.)

NAGY LAJOS,
s. lelkész.

Király-hymnus a XVII-ik évszázban.

A héber vallásos költészet remekei közt nem utolsó a XLV-ik zsoltár, mely az ifju királyi pár dicséretét zengi a keleties phantasia szokott fellengő hurjain. Bogáthi Fazakas Miklós magyarázata szerint, mikor Salamon, Dávid fia, az aegyptusi király leányát magának feleségül hozatta, ezt éneklék az ifju házaspár tiszteletére Lévi fiai, a kántorok.

E felfogás értelmében valóságos mennyegzői éneket alkot a fordító Bogáthi e zsoltárból. Beleszövi a versfőkbe a czimül is szolgálható mondást: *Házasoknak áldomásáról*. A rhythmust és nótát egy elterjedt virágénektől kölcsönzi: *Egy sívó sólymot most lettem*. S az eredeti zsoltár szelleméhez hiven, az ének első felében megéneklí a zsidók bölcs és igazságos, hatalmas és gazdag ifju királyát; a további részben pedig a szépséges uj királyasszony dicséretét éneklí, a kinek örök hírt és emlékezetet jósol az ének utolsó szavaival:

Országokon neved léssen,
Mert ez ének tudva léssen,
Kiből örök hired léssen:
Emlékezeted nemzetek közt léssen.

Szerencsébb kézzel nyult e költői tárgyhoz Thordai János, a ki Bogáthihoz hasonlóan kolozsvári ekklezsiánknak papja lévén, előde nyomdokait követve, szintén lefordította igen értelmes és szép magyarsággal mind a 150 zsoltárt.

Melly ditsiretekkel
Istent több szentekkel
Ditsirte Asaph rendi,
Immár sok nemzetségh
S minden kereszténységgh
Azokat szájjal zengi;
De az Magyar nyelven
Thordanusnál szebben
Nem énekelte senki.

Igy nyilatkozik e zsoltárfordításról 1679. február havában Felvinczi György, az első magyar szinigazgató, a kinek a Thordai és